

JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ U BEOGRADU

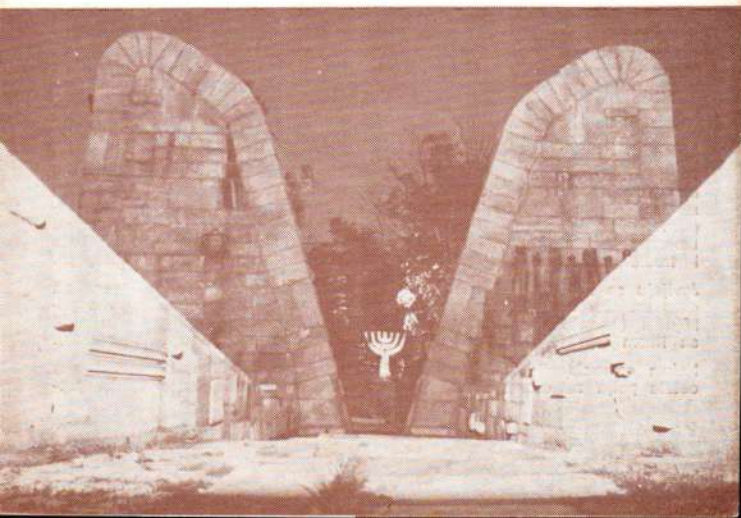
poziva Vas na otvaranje

IZLOŽBE FOTOGRAFIJA

**VAJARSKA DELA I KARAKTERISTIČNI
SPOMENICI NA JEVREJSKOM GROBLJU
U BEOGRADU**

autor: **RAKA LEVI**

Izložba će biti otvorena u subotu 30. maja 1981. godine
u 12 časova u prostorijama muzeja, ul. 7. Jula 71a/I

Mr **RAKA LEVI**, dipl. ing. elek-
trotehničke, rođen je u Beogradu
1954. godine. Već više godina
saraduje s Jevrejskim istorijskim
muzejom u pripremanju
izložbi i izradi fotodokumentacije.
Njegove fotografije su objavljive
po studijskim katalozima i časopisima.
Bavio se i pripremanjem audiovizuelnih
programa. Ovo je njegova prva sa-
mostalna izložba.

JEVREJSKO GROBLJE U BEOGRADU

Prema »Svedočanstvu«
kojim se potvrđuje da je Đorđe Kurtović iz Sapca
prodao Crkveno-školskoj jevrejskoj opštini u Beogradu
zemljište na kojem se sada nalazi Sefardsko groblje,
ono potiče iz 1888. Ova kupovina i osnivanje
Novog jevrejskog groblja, najverovatnije su
usledili s toga što nije više bilo prostora za
sahranjivanje na Starom jevrejskom groblju u
Dalmatinskoj ulici. Novim generalnim planom za
grad Beograd iz 1925. bilo je predviđeno da se
Staro jevrejsko groblje iseli, pa je bilo neop-
hodno da se kupljeno zemljište za Novo jevrejsko
groblje u Grobljanskoj ulici (danas Ruzveltova)
dalje proširi. Izveštaj o radu uprave Crkveno-
školske jevrejske opštine u Beogradu za razdoblje
1926—29. godine govori o prenosu ostataka
»12 pokojnih Rabina i učenih naših Jevreja«
sa Starog na Novo groblje i svečanoj sahrani koja
je obavljena 1. jula 1928.

Posle proširenja, Sefardsko groblje je zadržalo
do danas istu površinu.

Preko puta Sefardskog groblja nalazi se Aškenasko
groblje koje svojim položajem u stvari pred-
stavlja deo beogradskog Novog groblja, a od-
vojeno je od njega zidom. Pripreme terena za ovo
groblje vršene su istovremeno sa otkupom zemljišta
za beogradsko Novo groblje koje je osnovano
1876. godine.

Posmatrajući oba groblja kao zbir često neobičnih
i zanimljivih kamenorezačkih radova, pa i
vrednih skulptorskih rešenja, izložbom fotografija
nadgrobnih spomenika želeli smo da ukažemo i na
ovakav vid kulturno-umetničkog nasleđa, ali i
savremene umetničke delatnosti.

Jevrejski nadgrobnji spomenici posmatrani kroz
istorijski razvoj zajednica u dijaspori pred-
stavljaju svakako izvoran vid umetničkog iz-
ražavanja. Često su anonimni jevrejski maj-
stori upravo na ovom polju ostvarivali svoj
osobeni izraz zahvaljujući naporu da kroz bogatstvo
ukrasa i simbolike naglase tradiciju. Ovakav
odnos Jevreja prema nadgrobnju plastici snaž-
nije se razvijala tek od početka renesanse, za
razliku od srednjeg veka u kojem ukrasni
elementi čine isključivo umetnički uklesana
hebrejska slova. Tokom vremena postalo je
uobičajeno da Aškenazi postavljaju svoje,
najčešće pravougaone nadgrobnje ploče okomito,
dok ih Sefardi postavljaju vodoravno. Oblikom
groba (grob u obliku sarkofaga, oltara ili
kamenog baldahina u čijem se središtu nalazi
grobnica) i osobenom reljefnom plastikom bilo
je moguće da se ukaže na društveni položaj
pokojnika, njegovo zanimanje, na njegove
vrline. Tako su se razvile posebna epigrafika,
ikonografija i simbolika koje su kao izvore
koristile stare verske tekstove i tradicionalne
obredne predmete iz jerusalimskog hrama i
sinagoga.

Javljaju se i simbolični znaci raznih zanimanja,
npr. makaze uklesane na grob krojača. Postoje
i prikazi životinja koje stoje u vezi sa imenom
pokojnika (Jevrejsko groblje u Pragu), ili
čitavih biblijskih priča u vezi sa likom čije je
ime pokojnik nosto (Jevrejsko groblje u
Amsterdamu).

Nakon emancipacije u XIX veku, i ove
»kamene priče«
su kao i sva ostala polja zatvorenog sveta
jevrejske tradicije doživljavale velike pro-

mene. Prihvatanje novih običaja odrazilo se i na
nadgrobnju spomeniku. S jedne strane želja da se
očuva staro, a sa druge da se prihvate uticaji
nejevrejske okoline učinili su i od jevrejskog
groblja vidnog svedoka takvih kretanja. Niz
neobičnih, često eklektičnih rešenja, tradicije
zaogrnutu željom za savremenošću — sve je to
veoma osobeno i za beogradsko Jevrejsko
groblje. Upravo zbog toga, želeći da dobijemo
što pregledniju sliku, a istovremeno da obuhvatimo
najzanimljivija i najvrednija rešenja, spomenike
smo grupisali u nekoliko celina:

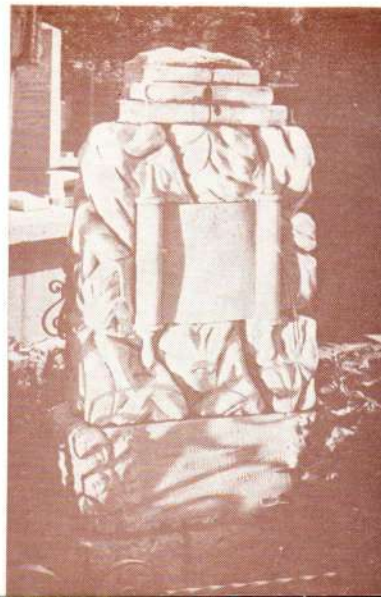
- spomenici specifičnih sefardskih i aškenaskih oblika
- spomenici preseljeni sa starog groblja
- spomenici sa karakterističnim jevrejskim
simboličkim motivima
- spomenici sa različitim simboličkim
motivima u punoj plastici i reljefu nastali pod
uticajem drugih religija
- spomenici sa portretnom skulpturom u
punoj plastici i reljefu
- grobnice sa arhitektonskim rešenjima
raznih stilova
- spomenici palim borcima i žrtvama iz
prošlih ratova

Gotovo svi spomenici koji su preneti sa
starog groblja sastoje se od karakterističnih
vodoravnih ploča sa imenom pokojnika samo na
hebrejskom jeziku i godinom smrti, bez epitafa.
Svakako najznačajniji spomenici koji se
vezuju za taj prenos jesu spomenik u obliku
sarkofaga nad grobnicom rabina i učitelja
Jevrejske beogradske opštine i spomenik nad
genizom, mestom gde su prema starom
jevrejskom običaju pohranjeni oštećeni
svici, verske knjige i utvari. Otvoren svitak
Tore i knjige, simbolično ukazuju na
namenu ove grobnice. Oba spomenika su
podignuta 1928.

Mladi aškenaski i sefardski spomenici
imaju najčešće dvojezične natpise, hebrejske
i srpskohrvatske, i često duže epitafe.

Najzanimljiviju, a svakako najosobenu grupu
predstavljaju spomenici sa uklesanim ili
plastično obrađenim jevrejskim simbolima.
Oni se ovde najviše približuju ortodoksnom
otporu prema figurativnoj predstavi, toliko
dugo i uporno podržavanom u jevrejskoj
umetnosti. Iako retki, primeri ruku
podignutih u sveštenički blagoslov (simbol
roda Koen), vrča i latora (simbol porodica
Levi), i češće prisutne Davidove zvezde i
menore govore u prilog vekovima saču-
vanjanoj tradiciji.

Manja grupa nadgrobnih spomenika
sadrži elemente pojedinih arhitektonskih
stilova, karakterističnih za razdoblje
istoricizma u arhitekturi (XIX vek, sa
retardacijama i u XX veku). Beležimo
ugledanja na islamsko turbe, mavarske
lukove i cvetne ukrase sa Istoka, ali i
stubove i zabate u duhu klasicizma.
Pojava secesije se vezuje za ukrasne
elemente.

Veliki je broj kamenorezačkih i vajarskih radova, u punoj plastici i reljefu, koji tematikom označavaju odstupanje od tradicionalnog ili mu prilaze na savremen način. Među takvim ostvarenjima potrebno je izdvojiti imena vajara kao što su Toma Rosandić, Petar Palavičini, Aleksandar Zarin III i Nandor Glid koji su dali vredna skulptorska dela u kamenu i bronzi.

Monumentalni spomenici posvećeni su palim jevrejskim borcima i žrtvama ratova. Godine 1927. otkriven je «Spomenik izginulim ratnicima — 132 pala jevrejska heroja — u prošlim ratovima za spas, slobodu i ujedinjenje Otadžbine 1912—1919». Prema projektu arh. Samuila Sumbula izradio ga je kamenorezac Josif Dajč. Jevrejima, palim borcima i žrtvama fašizma 1941—1945. posvećen je spomenik arh. Bogdana Bogdanovića koji je dovršen 1952. Još jedan spomenik podignut žrtvama fašističkog terora nalazi se na Sefardskom groblju. Prema projektu arh. Anrija Mešulama podigla ga je 1964. Jevrejska opština u Beču austrijskim Jevrejima koji su ubijeni 1941. u Zasavici kod Šapca. U skupinu zajedničkih grobnica spada i spomenik podignut deci umrloj od španske groznice i drugih bolesti između dva svetska rata. Prema predloženoj ideji akad. slikara Jovana Curčića, spomenik je izveden 1976. godine.

Mirjam Rajner

